

*С. В. Шарова,
к. е. н., доцент кафедри «Фінанси і кредит»,
Запорізький національний технічний університет
Д. О. Рудьковський,
магістр кафедри «Фінанси і кредит»,
Запорізький національний технічний університет*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

*S. V. Sharova,
Ph.D., assistant professor of "Finance and Credit"
Zaporizhzhya National Technical University
D. A. Rudkovsky,
master of the Department "Finance and credit"
Zaporizhzhya national technical University*

PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF THE FOREIGN EXCHANGE MARKET OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF ENSURING FINANCIAL INDEPENDENCE

У статті досліджено стан валютного ринку України за останні роки. Проведена оцінка впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на формування грошово-кредитного ринку і валютних відносин на ньому. Розглянуто політику НБУ щодо регулювання валютного ринку. Визначені фактори впливу на валютний ринок та шляхи поліпшення його стану. Проаналізовані основні тенденції валютного ринку України і визначені майбутні перспективи.

In the article of research STATUS currency market of Ukraine for Recent years. Conducted evaluation of Internal and External of influence factors on Formation monetary and credit market and valyutnyh in Nam relations . Rassmotreny regulation policy NBU currency market. Opredeleny factors of influence on a path valyutnyu Marketplace Improvement ego state. Proanalyzyrovany Main trends of currency market of Ukraine and opredeleny buduschye prospects.

Ключові слова: валютний ринок, Національний банк України, валютний курс, фінансова безпека, світова фінансова криза, валютне регулювання, золотовалютні резерви, валютні операції, міжбанківський валютний ринок.

Key words: currency market, the National Bank of Ukraine exchange rate, financial security, the global financial crisis, currency regulation, foreign reserves, foreign exchange, interbank foreign exchange market.

Постановка проблеми. Проблеми курсових коливань на валютному ринку відіграють значну роль в економіці держави, оскільки в них зосереджені проблеми національної та світової економіки. Процес глобалізації зараз, як ніколи чітко зображений на курсі України до євроінтеграції, а валютні коливання спричиняють дискомфорт в проведенні міжнародних розрахунків. Валютна політика держави прямо впливає на економічний розвиток у країні, від окремих секторів, підприємств і галузей до позиції на світовому ринку. Відсутність оптимального валютного курсу в Україні підкреслюється негативним сальдо торгівельного балансу, високими темпами інфляції та скорочення золотовалютних резервів.

Необхідність у виборі оптимальної системи регулювання валютного ринку в сучасних умовах є дуже актуальною і важливою, особливо під час світових фінансових криз, політичних конфліктів, революцій, що відбуваються зараз в Україні. Отже на даному етапі розвитку грошово-кредитного ринку України необхідно якнайшвидше провести адекватну валютну політику інструментами національного банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі проблеми валютного ринку та аспекти функціонування валютної системи висвітлено в наукових працях таких вчених, як Б.Івасів, С. Боринець, В. Козюк, А. Демківський. Значну увагу приділено проблемам регулювання валютного курсу та валютно-курсової політики у працях О.Барановського, О.Дзюблюка, А. Гальчинського, а також праці доктора економічних наук А. Мещерякова та С. Сопотяна [1], але проблема функціонування валютного ринку та проведення адекватної валютної політики залишається і надалі, тому доцільним буде розгляд актуальних проблем валютного ринку та валютного регулювання.

Постановка завдання. Головною метою цієї роботи є аналіз валютного ринку України, його політики і методів регулювання курсу, визначення основних проблем і перспектив розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організацію валютного ринку України, згідно з чинним законодавством покладено на Національний банк України. Офіційний курс національної грошової одиниці до іноземних валют, організацію торгів на валютному ринку та використання валютних інтервенцій з метою стабілізації валютного курсу входить до повноважень національного банку і є одними з першочергових цілей. Але діяльність НБУ починаючи з першого кварталу 2014 року потрапила під масштабну критику зарубіжних та вітчизняних вчених, а що найбільш аргументовано міжнародних фінансових інститутів. Валютні інтервенції та політика фіксованого курсу спалювали золотовалютні резерви і так й не змогли зафіксувати курс. Стримуючий економічний курс і дефіцит платіжного балансу в свій час сколихнули світ, почалася світова фінансова криза. Починаючи зі світової фінансової кризи 2008 року, ми побачили тісну залежність валютної та фінансової сфери, масштаби їх впливу на основні сфери економічної діяльності ми бачимо й досі. Доцільним буде розглянути валютно-курсову політику НБУ та зміни в курсі національної валюти під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Починаючи з 2010 року НБУ почав активні валютні інтервенції шляхом продажу іноземної валюти, це викликано девальваційним тиском на гривню. Загалом валютних інтервенцій у 2010 році було здійснено не більше ніж на 1.3 млрд. дол. США.

Упродовж періоду 2010-2013 років Національний банк утримував курс гривні щодо долара США, підтримуючи його на рівні 793,56-799,30 грн/100 дол. (табл.1), знецінення долара до євро на світових ринках на 28% призвело до здешевлення гривні щодо євро на ті самі 28% у 2011 році. Найбільш стабільною гривня виступала лише до рубля, де зміни з 2010 по 2013 рік коливалися лише в межах 8%. Впродовж 2013 року валютна політика національного банку була з врахуванням стану платіжного балансу та підтримки зовнішніх платежів Уряду та НАК «Нафтогаз України». Значні зміни на валютному ринку почали відбуватися з початку 2014 року, коли на фоні політичної нестабільності національна валюта почала стрімке здешевлення. Депозити та інші банківські вкладення знизилися на 357,3 млн. дол. США, що лише продовжило стрімке падіння валютного курсу. Обсяг міжнародних резервів знизився до 17805,2 млн. дол. США.

Дуже непередбачуваним став дисонанс, при зниженні угод на міжбанківському валютному ринку у першому кварталі 2014 року курс зростав підвищеними темпами, хоча за економічною логікою мав би мати тенденцію до зниження. Зниження курсу іноземних валют могли викликати лише транші МВФ, на що і розраховували валютні спекулянти, які відіграють значну роль у розхитуванні курсу валют. Недовіра до національної валюти призвела до переводу збережень та депозитів населення у гривні в іноземну валюту, що призвело до необґрунтованих доходів спекулянтів та ще більшого знецінення гривні. З початку 2015 року динаміка показників міжбанківського валютного ринку України формувалася під впливом негативних ринкових очікувань. Крім того спостерігалось зменшення надходжень іноземної валюти в країну внаслідок скорочення експортної виручки, кредитів та інвестицій. За цих умов тривало помірне знецінення як офіційного, так і ринкового курсу гривні відносно долара США. Офіційний курс гривні відносно євро протягом місяця дещо зріс.

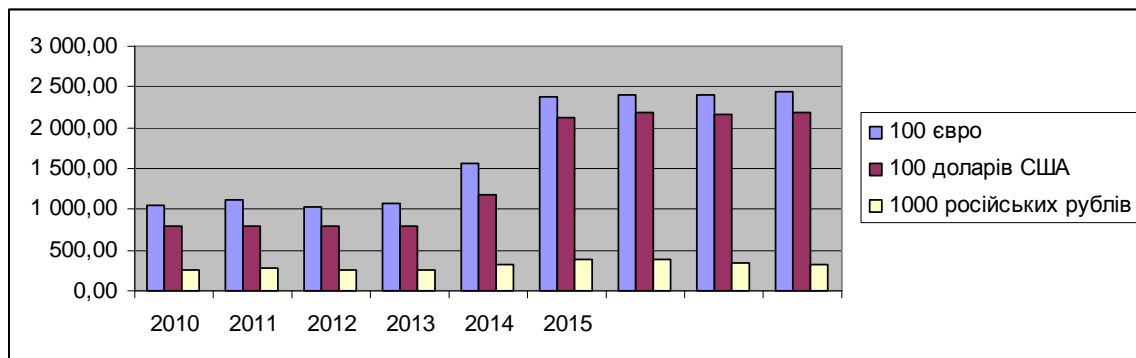
Не зважаючи на загострення валютних дисбалансів на внутрішньому ринку, Національний банк зберігав свою присутність на валютному ринку, продовжуючи проводити валютні інтервенції, в тому числі для підтримки платежів НАК «Нафтогаз України» за імпортований природний газ. У лютому 2015 року спостерігалось швидке зниження як офіційного, так і ринкового курсу гривні відносно долара США, євро та російського рубля (рис.1).

Упродовж лютого 2015 року офіційний курс гривні відносно долара США зменшився на 71.82% та на кінець місяця становив 2776.31 грн. за 100 дол. США. Ринковий курс гривні до долара США за безготівковими операціями на МВРУ знизився на 71.82% - до 2776.31 грн. за 100 дол. США, за операціями на готівковому ринку гривня знецінилася на 94.24% - до 3245.66 грн. за 100 дол. США.

Офіційний курс гривні відносно євро в лютому зменшився на 71.86% - до 3141.95 грн. за 100 євро.

У лютому РЕОК гривні відносно євро в лютому зменшився на 31.1%. Здебільшого це було зумовлено зменшенням номінального ефективного обмінного курсу гривні на 33.9% за місяць, відносно лютого минулого року РЕОК гривні знизився на 40.5%.

Якщо в третьому кварталі 2015 року ситуація на валютному ринку України була досить спокійною, хоча і простежується тенденція до знецінення, то на кінець року разом з загостренням ситуації на сході країни, політичною нестабільністю у світі та приближенням строків розрахунків по зовнішнім боргам, можна чітко побачити знецінення національної валюти відносно основних іноземних.

Рис. 1. Динаміка валютного курсу гривні до євро, доларів США, російських рублів

Плюсами таких стрибків валюти є привабливість для іноземних інвесторів, які при незначних інвестиціях можуть організувати свою діяльність в Україні. Також дохід отримують спекулянти та версти населення, які вчасно купили, а потім продали валюту, щонайменш вони зберегли свої заощадження.

Таблиця 1.

Номінальний валютний курс гривні до іноземних валют

Назви валют	2010	2011	2012	2013	2014	2015			
						січень	лютий	червень	листопада
100 євро	1 053,29	1 109,18	1 027,06	1 061,22	1571,59	1828,26	3141,95	2383,93	2516,47
100 доларів США	793,56	798,98	799,10	799,30	1188,67	1615,78	2776,31	2123,28	2377,16
10 російських рублів	2,61	2,72	2,57	2,51	3,11	2,35	4,57	3,91	3,63

Отже, виходячи з попереднього аналізу, можна зробити висновок, що курси гривні до долара США, євро та російського рубля досить нестабільні. Факторами впливу на курс валют є як внутрішні так і зовнішні але за таких умов, як було запропоновано у статті А. Мещеряков, С. Сопотян «Проблеми розвитку валютного ринку України в контексті забезпечення фінансової безпеки»[1] було б доцільно розробити на державному рівні стратегічну програму розвитку національної економіки, яка б передбачала основний вектор економічного поступу, державні орієнтири та шляхи подолання соціально-економічних проблем.

Політика НБУ має бути направлена на мінімізацію впливу іноземної валюти, але не шляхом обмеження щодо купівлі та обміну іноземної валюти, що впливає на проведення розрахунків із нерезидентами за імпортом продукції, закупівлі, тому такі операції слід проводити лише за умови їх фактичного надходження на територію України. Також доцільним є недопущення виводу капіталу за межі країни, шляхом сплати резидентами-позичальниками значно завищених відсотків за кредитами в іноземній валюті. Потрібно зазначити, що макроекономічні показники наразі не втішні, річний рівень інфляції за неповний 2015 рік складає 139,5% проти 124,9% в минулому році. Динаміка ВВП України у 2014 році склала -45,4% порівняно з 2013 роком.

Рівень тонізації економіки України на 2014 рік склав приблизно 50%, який також впливає на ефективність прийнятих заходів НБУ. Для виводу економіки з тіні необхідно вдосконалювати монетарні заходи, для реального сектору економіки наповнити валютний ринок, реформування і контроль у бюджетній сфері, введення в дію антикорупційних програм, реалізувати відшкодування експортного ПДВ.

До головних аспектів фінансової незалежності та безпеки слід віднести доларизацію економіки. Долар США поряд з гривнею виконує функцію грошей. Для збереження контрольованості монетарної сфери політика НБУ має бути направлена на скорочення частки доларів США в національних розрахунках, бо при купівлі дорогі речей найчастіше використовується іноземна валюта – долар, рідше євро. Процес доларизації має негативний вплив не лише на валютний ринок, а й на економіку України в цілому. Обезцінення національної валюти, щодо долару унеможливило повернення валютних кредитів, що в свою чергу вдарило по банківській сфері та збільшило державний борг. Заходами по стабілізації валютного курсу стали лише державні фінансові вливання, які одразу вплинули на розмір валютних резервів.

Також слід зазначити, що на 2014 рік частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків України становила 39%, що перевищує нормативне значення межі економічної безпеки на рівні 30%. Вже другий рік

гривня перестає бути засобом нагромадження, це чітко видно з операцій на міжбанківському валютному ринку, різниця між купівлею та продажем доларів США у населення доходить до 50%.

Залежність економіки України від доларів США призводить до підвищення валютних ризиків, які ми бачимо і сьогодні. Валютна політика Національного банку України повинна бути направлена на розробку комплексу заходів, щодо повернення довіри до національної валюти, лібералізації валютного ринку та продовження режиму плаваючого курсоутворення.

Висновки і пропозиції. Провівши аналіз валютного ринку за 2010-2015рр. років можна зробити висновок, що стосовно валютного регулювання і економіки в цілому необхідно впровадити законодавчі, нормативно-правові заходи щодо удосконалення валютної політики України, стабілізації грошової одиниці, розвитку та інтеграції у світову економіку.

Виходячи з проведеного дослідження одним з найбільш пріоритетних напрямків стабілізації валютного ринку є співпраця з МВФ, що дає змогу поповнити валютні резерви та підкріпити валютний курс. Також слід зазначити, що не менш важливою цілю НБУ має бути підвищення привабливості національної валюти, що водночас прибере таку проблему, як доларизація. Це можливо шляхом удосконалення, в першу чергу нормативної бази НБУ, структури внутрішнього валютного ринку з урахуванням міжнародної практики. Не малу роль відіграє не лише законодавче регулювання, а й контроль, яким теж має займатися НБУ. Постійний моніторинг валютних ринків і протидія спекуляції мають відбуватися вчасно, а не після виникнувши проблем цієї сфери. Контроль за долею експорту та імпорту, підтримка платіжного балансу входять до обов'язків міністерства фінансів та також мають бути під контролем.

Нажаль прогноз, який можна винести після проведеного дослідження на даний момент далеко не позитивний. Починаючи з рівня інфляції, кредитної заборгованості, девальвації національної валюти та постійного зниження валютних резервів з паралельним підвищенням зовнішнього боргу у будь-який час можуть призвести до дефолту економіки.

Список літератури.

1. Міщенко В. І. Гнучкий режим курсоутворення: етапи запровадження та можливі наслідки для економічного розвитку України: науково-аналітичні матеріали/Міщенко В. І., Нідзельська І. А., Кулінець А. П., Шульга С. О. – К.: НБУ ЦНД, 2010. –Вип. 15. – 124 с.
2. Сайт Національного банку України. - [Електр. ресурс]. – Режим доступу:<http://bank.gov.ua>
3. Сайт Міністерства фінансів України. – [Електр. ресурс]. – Режим доступу:<http://minfin.com.ua>

References.

1. Mishchenko, V. I. Nidzelska, I. A. Kulinets, A. P. and Shulha, S. O. (2010), “Hnuchkyi rezhym kursoutvorennia: etapy zaprovadzhennia ta mozhlyvi naslidky dlia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy”, *NBU TsND*, vol. 15, Kyiv, Ukraine, p.124.
2. National Bank of Ukraine, available at: <http://bank.gov.ua>
3. Ministry of Finance of Ukraine, available at: <http://minfin.com.ua>

Стаття надійшла до редакції 09.12.2015 р.